

УДК 343

Oleinichuk O.M.

DELIMITING OF CORPUS DELICTI UNDER ARTICLE 175 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE FROM THE SIMILAR ADMINISTRATIVE DELICT

*О.М. Олейнічук**здобувач кафедри кримінального права та процесу
ВНЗ «Національна академія управління»*

ВІДМЕЖУВАННЯ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ.175 КК УКРАЇНИ, ВІД АНАЛОГІЧНОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО ДЕЛІКТУ

Постановка проблеми. Актуальність цієї роботи зумовлена тим, що дослідження складу злочину, передбаченого ст.175 КК України не буде вичерпним без проведення чіткого розмежування складу злочину невикплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат від аналогічного адміністративного делікту.

Частиною сьомою ст.43 Конституції України, передбачено, що право на своєчасне одержання винагороди за працю захищається законом, ст.46, що громадяни мають право на соціальний захист, а також ст.53, що держава забезпечує надання державних стипендій та пільг учням і студентам [1]. Дослідження складу злочину невикплати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат, є досить важливим, адже в статті 1 Кримінального кодексу України зафіксовано, що його завданням є правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності тощо [2].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Суттєвий внесок у дослідженні питань кримінальної відповідальності за злочин щодо невикплати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат, зокрема зробили: П.П. Андрушко, А.П. Бабій, С.І. Бородін, Ю.С. Варанкіна, Ю.В. Гродецький, Н.Ю. Гронська, І.О. Зінченко, О.В. Кладков, Д.Л. Кокорін, Л.М. Кривоченко, А.С. Курманов, С.Я. Лихова, М.І. Мельник, О.В. Панкратова, Є.І. Сокоєва, В.В. Топчій та інші. Проблемами заробітної плати та соціального забезпечення переймаються й міжнародні організації та спільноти [3; 4; 5; 6; 7].

В цілому питання розмежування складів злочинів досліджували Л.П.Брич, М.Й. Коржанський, В.М. Кудрявцев, Н.Ф. Кузнецова, В.К. Матвійчук, В.О. Навроцький, Б.С. Нікіфоров та інші.

Розмежування складу злочину невикплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат від аналогічного адміністративного делікту лише поверхнево розглядали в кримінально-правовій літературі

та юридичній науці, а тому це питання ще потребує подальшого наукового дослідження.

Мета статті полягає у всебічному дослідженні відмежування складу злочину передбаченого ст.175 КК України від аналогічного адміністративного делікту.

Основні результати дослідження. Пояснюючи необхідність проведення міжгалузевого розмежування, зокрема В.О. Навроцький зазначив, що у ході правозастосування не можна обмежуватися нормами лише однієї галузі, слід оцінювати скоєне, враховуючи всі нормативні акти, які входять у систему права. Далі він показав, що потреба в проведенні розмежування норм, передбачених різними галузями права, обумовлена: 1) наявністю в різних галузях права норм, які регламентують схожі суспільні відносини, і статей нормативно-правових актів, що характеризуються суміжними ознаками; 2) неприйнятністю ситуації, при якій одне і те ж діяння оцінюється як правопорушення, передбачене різними нормативно-правовими актами; 3) недопустимістю того, що особа відповідатиме за більш тяжкий вид правопорушення, ніж вчинено насправді; 4) необхідністю виключити можливість уникнути відповідальності за фактично вчинене і обмежитися відповідальністю за менш тяжке правопорушення [8, с.485]. Л.М.Кривоченко показуючи відмінність злочину від інших правопорушень зазначає: «Злочин не є єдиним видом правопорушення. Тому виникає питання про місце злочину в системі правопорушень, відмежування його від інших правопорушень: адміністративних, дисциплінарних, цивільно-правових. Це питання не тільки теоретичне: той чи інший вид правопорушення тягне за собою різну за суворістю відповідальність, різні обмеження для особи, яка його вчинила. Тому правильне визначення виду правопорушення має істотне практичне значення не тільки для охорони суспільних відносин, а й для захисту прав осіб, що вчинили ці правопорушення» [9, с.79]. При відмежуванні складу злочину не виплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат від суміжних складів злочину ми вже переконалися, що відмінності між окремими ознаками свідчать, що злочини відрізняються між собою, але як ще зазначив В.О.Навроцький ознаки складу злочину дозволяють також проводити відмежування злочинів від інших правопорушень [8, с.479]. Л.П.Брич звернув увагу, що різні автори висували критерії, за якими можливо, на їхню думку, здійснити таке відмежування, кожен з яких окремо виділяв значення об'єкта правопорушення, об'єктивної сторони, суб'єкта, суб'єктивної сторони для відмежування таких об'єктів, як злочини і проступки [10, с.83]. В.К.Матвійчук і І.О.Харь у своїй роботі при проведенні такого розмежування користувалися тим, що ряд вітчизняних і зарубіжних учених вважають, що різниця між злочином та адміністративним або дисциплінарним проступком визначається наявністю або відсутністю суспільної небезпечності діяння [11, с.124-125]. Л.П.Брич досліджуючи зазначену позицію, зокрема зазначив, що існують концептуальні розбіжності у позиціях, які обґрунтовуються вченими, зокрема в тому, що відрізняє злочини від проступків: наявність у перших і відсутність у других суспільної небезпеки чи різний ступінь, а на думку деяких авторів, характер, суспільної небезпеки [10, с.84].

Він дослідив, що перш за все, автори у своїх роботах звертають увагу на суспільну небезпеку, яку, переважна більшість вчених, чи саму по собі, чи її ступінь, або характер і ступінь, або ще іменуючи ступенем соціальної небезпеки, називають головною розмежувальною ознакою, головним критерієм відмежування злочинів від адміністративних правопорушень, але по-друге, звертав увагу й на протилежну точку зору [10, с.84-85]. Пропонувався й компромісний варіант: «розмежування адміністративних проступків і кримінальних правопорушень (злочинів) лише за ознакою суспільної небезпеки та засобами регулювання (адміністративне або кримінальне право) є недостатнім» [12, с.269]. Л.П.Брич дійшов висновку, що суспільна небезпека не є самостійною ознакою складу злочину, більше того є характеристикою недоступною для безпосереднього сприйняття і оцінювання, вона не може виконувати функцію критерію відмежування [10, с.87]. Взагалі Л.П.Брич, як і Н.Ф.Кузнецова доходять одного висновку, що конкретні ознаки складу злочину й виступають критеріями відмежування певного складу злочину від відповідного складу адміністративного правопорушення [10, с.103]. З'ясувавши це, перейдемо безпосередньо до зазначеного вище відмежування.

Перш за все для полегшення розгляду наведемо ту частину диспозиції ч.1 ст.41 «Порушення вимог законодавства про працю та про охорону праці» КУАП, що стосується нашого розмежування, адже ознаки злочину, передбаченого ст.175 КК України нами вже аналізувалися вище, а саме: «Порушення встановлених термінів виплати пенсій, стипендій, заробітної плати, виплата їх не в повному обсязі, ...». Наприклад С.Я.Лихова, проводячи подібне відмежування, вказувала на те, що в ч.1 ст.41 КУАП передбачена адміністративна відповідальність за порушення строків виплати пенсій, стипендій заробітної плати, а також за виплату її не в повному обсязі. Кримінальна ж відповідальність настає за повну невиклату вказаних грошових коштів при умові, що така невиклата триває більше одного місяця [13, с.392]. В.В.Топчій також повністю підтримує зазначену позицію С.Я.Лихової [14, с.86] та зазначає наступне: «Суспільна небезпека даного злочину полягає в тому, що, по-перше, грубо порушується конституційне право особи на отримання коштів, які належить їй виплатити відповідно до законодавства, що регулює розмір, строки та порядок таких виплат; по-друге, порушується законодавство (трудове, адміністративне та право соціального захисту); по-третє, у багатьох випадках особа позбавляється коштів, які утворюють джерело її існування, що може призвести до суспільно небезпечних наслідків. Але ступеня суспільної небезпеки саме злочину, дане діяння набуває лише тоді, коли кошти, які мають бути виплачені, як заробітна плата, стипендія, соціальні виплати, не виплачуються особі повністю. Безпідставна часткова невиклата тягне адміністративну відповідальність, тому що в такому випадку має місце порушення строків виплат.» [14, с.86-87]. На відміну від зазначеного, П.П.Андрушко вважає, що сума (розмір) безпідставно не виплачених виплат для кваліфікації дій керівника підприємства, установи, організації за ст.175 значення не має [15, с.523], а щодо досліджуваного нами, повністю висвітливо хід його думок: «Злочин, склад якого передбачено ст.175 КК, необхідно відмежовувати від адміністративного правопору-

шення, склад якого передбачено ч.1 ст.41 КУпАП, в редакції Закону від 19 лютого 2009 р. №1027-VI. Перш за все, слід враховувати, що ст.41 КУпАП передбачена відповідальність за сам факт порушення встановлених термінів виплати пенсій, стипендій, заробітної плати, виплату їх не в повному обсязі, незалежно від суми (розміру) своєчасно невикладених заробітної плати, стипендії чи пенсії, а також відповідальність за інші порушення вимог законодавства про працю. Санкцією ч.1 ст.41 передбачається стягнення у вигляді штрафу, який може накладатись на посадових осіб підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та на громадян – суб'єктів підприємницької діяльності. Таким чином, по-перше, суб'єктами цього адміністративного правопорушення можуть бути лише особи, зазначені у санкції ч.1 ст.41 КУпАП, а отже, ними не можуть бути окремі категорії осіб, які не можуть бути і суб'єктами злочину, склад якого передбачено ст.175 КК, зокрема фізичні особи, що не є підприємцями, які використовують працю інших осіб. По-друге, предметом цього правопорушення є лише кошти, які виплачуються як пенсії, стипендії та заробітна плата.

При розмежуванні правопорушення, передбаченого ч.1 ст.41 КУпАП, та злочину, склад якого передбачено ст.175 КК, необхідно враховувати положення ч.2 ст.11 КК, що не є злочином діяння, яке хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого КК, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяло і не могло заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі. Отже, основною розмежувальною ознакою адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст.41 КУпАП, і злочину, склад якого передбачено ст.175 КК є розмір шкоди, заподіяний вчиненням передбачених зазначеними діяннями – для визнання діяння злочином, шкода має бути істотною. Розмір такої шкоди визначається, очевидно, загальною сумою безпідставно невикладених виплат, а не їх сумою, невикладеною конкретному потерпілому. Для визнання діяння злочином сума безпідставно невикладених законом виплат громадянам має бути значною. По-друге, злочином визнається невиклада (безпідставна) установлених законом виплат громадянам, сума яких перевищує суму, яка мала бути їм сплачена за один місяць, а ч.1 ст.41 КУпАП передбачена відповідальність за сам факт несвоечасної чи не в повному обсязі виплати пенсії, стипендії, заробітної плати. По-третє, суб'єктом адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст.41 КУпАП, визнавались і можуть бути і фізичні особи – підприємці (громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності), які не визнавались суб'єктами злочину, склад якого передбачався ст.175 КК до внесення до неї змін Законом від 19 лютого 2009 р.» [15, с.523-524].

М.І.Мельник вважає, що склад злочину, передбаченого ст.175, має місце лише у разі зазначеної невиклади більше ніж за один місяць. Він також зазначає, що вказівка закону на такий термін свідчить не лише про те, що невиклада, наприклад, заробітної плати чи пенсії за один місяць не є кримінально караною (за такі дії може наставати адміністративна відповідальність, передбачена ст.41 КАП), а й про те, що вона може стосуватися лише тих виплат громадянам, які мають регулярний характер [16, с.462].

В.О.Навроцький зазначив, що в ході правозастосування нерідко доводиться визначати, який вид правових відносин стає об'єктом правової оцінки – існують лише цивільно-правові відносини (у вирішення яких кримінально-правовими засобами втручатися неприпустимо), чи вчинено злочин, і, отже, виникли кримінально-правові відносини [8, с.486]. Тому враховуючи зазначене, вважаємо, що наступна цивільно-правова відповідальність щодо порушення законодавства про оплату праці, коли працівник має право звернутися до суду з позовом про стягнення належної йому заробітної плати без обмеження будь-яким строком, передбачена ст.233 КЗпП України, безпосередньо з кримінальною не пересікається, а тому не потребує нашого розгляду детально.

Також згідно з п.9 ч.1 ст.134 КЗпП України та відповідно до законодавства керівники підприємств, установ, організацій всіх форм власності, винні у несвоєчасній виплаті заробітної плати понад один місяць, що призвело до виплати компенсації за порушення строків її виплати, і за умови, що Державний бюджет України та місцеві бюджети, юридичні особи державної форми власності не мають заборгованості перед цими підприємствами, несуть матеріальну відповідальність у повному розмірі шкоди, заподіяну з їх вини підприємствам, установам, організаціям. Слід зазначити, що відповідно до ч.3 ст.130 КЗпП України притягнення до матеріальної відповідальності відбувається незалежно від притягнення працівника до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності.

Висновок. Проаналізувавши все вищезазначене вважаємо, що в даному випадку єдиною розмежувальною ознакою є ознака об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст.175 КК України – «більш як за один місяць» і як було вже нами встановлено в попередній роботі [17], не має значення чи нездійснені відповідні виплати частково або повністю, чи не в повному обсязі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року (із змінами та доповненнями) // Урядовий кур'єр від 13.07.1996, №129-130.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 №2341-III (із змінами та доповненнями) // Голос України від 19.06.2001, №107.
3. ICFTU Campaign on the Non-Payment of Wages in Russia. – Access mode: <http://www.warwick.ac.uk/fac/soc/complabstuds/russia/campaign.doc>.
4. ILO. International Labour Conference. Session (91;2003;Geneva) [Reports]. – Geneva : ILO, 2003. Report 3 (P. 1B) : Protection of Wages: Standards and safeguards relating to the payment of labour remuneration. – Geneva : ILO, 2003 – xi, 346 p. – ISBN 92-2-112874-1.
5. World social protection report 2014-15 : building economic recovery, inclusive development and social justice / International Labour Organization. – Geneva: ILO, June 2014. – xxv, 336 S. : Tab., graph. Darst., Lit. S. 315-336. – ISBN 978-92-2-128660-8.
6. Global Wage Report 2014/15. ILO. Inclusive Labour Markets, Labour Relations and Working Conditions Branch / International Labour Organization. – Geneva: ILO, 05 December 2014. – 132 S. – ISBN 978-92-2-128664-6.

7. Convention concerning the Protection of Wages, 1949, No.95 (Entry into force: 24 Sep 1952) / Adoption: Geneva, 32nd ILC session (01 Jul 1949) – Status: Up-to-date instrument (Technical Convention). – Access mode: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C095#A27.

8. *Навроцький В.О.* Основи кримінально-правової кваліфікації: [навч. посібник] / В.О. Навроцький. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.

9. Кримінальне право України: Загальна частина: [підручник] / Ю.В.Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х.: Право, 2010. – 456 с.

10. *Брич Л.П.* Теорія розмежування складів злочинів: [монографія] / Л.П. Брич. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. – 712 с.

11. *Матвійчук В.К., Харь І.О.* Забруднення атмосферного повітря: кримінальна відповідальність, досудове слідство та запобігання: [монографія] / В.К. Матвійчук, І.О. Харь. – К.: Національна академія управління, 2013. – 272 с.

12. *Волощук А.М.* Розмежування кримінальних правопорушень та адміністративних проступків у контексті положень реформи адміністративного та кримінального законодавства України / А.М. Волощук // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – Львів, 2012. – Вип.4. – 627 с. – С. 264-273.

13. *Лихова С.Я.* Злочини проти громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина за Кримінальним кодексом України (теоретико-правове дослідження): дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Лихова Софія Яківна. – К., 2006. – 529 с.

14. *Топчій В.В.* Кримінально-правова характеристика невиконання заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат (ст.175 КК України): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Топчій Василь Васильович. – К., 2009. – 271 с.

15. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: У 2 т. – Т.1 / За заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. – 3-тє вид., перероб. та доп. – К.: Алерга; КНТ; Центр учбової літератури. – 2009. – 964 с.

16. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 8-ме вид., перероб. і доп. – Х.: Фактор, 2011. – 1280 с.

17. *Олейнічук О.М.* Об'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст.175 КК України / О.М. Олейнічук // Юридична наука. – 2014. – №10. – 152 с. – С.62-73.

Олейнічук О.М. Відмежування складу злочину, передбаченого ст.175 КК України, від аналогічного адміністративного делікту

У статті досліджується відмежування складу злочину безпідставної невиконання заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат від аналогічного адміністративного делікту.

Ключові слова: відмежування складу злочину, невиконання заробітної плати, стипендія, пенсія, інші установлені законом виплати, адміністративний делікт.

Олейнічук А.Н. Отмежевание состава преступления, предусмотренного ст.175 УК Украины, от аналогичного административного деликта

В статье исследуется отмежевание состава преступления безосновательной невыплаты заработной платы, стипендии, пенсии или других установленных законом выплат от аналогичного административного деликта.

Ключевые слова: *отмежевание состава преступления, невыплаты, заработная плата, стипендия, пенсия, другие установленные законом выплаты, административный деликт.*

Oleinichuk O.M. Delimiting of corpus delicti under Article 175 of the Criminal Code of Ukraine from the similar administrative delict

The article analyses of delimiting of corpus delicti under Article 175 of the Criminal Code of Ukraine concerning of groundless non-payment of wages, stipends, pensions and other payments established by the law from the similar administrative delict.

Key words: *delimiting of corpus delicti, non-payment, wage, stipend, pension, other payments established by the law, administrative delict.*

Стаття надійшла до редакції 28.08.2015.